

* * *

УДК 001.19

Шевчук С. Ф.,
кандидат філософських наук, доцент
кафедри суспільних наук, Житомирський
національний агроєкологічний університет
(Україна, Житомир), sveta_shevchuk@ukr.net

НАУКОВЕ І ПОЗАНАУКОВЕ ЗНАННЯ: СТАНОВЛЕННЯ ПРОБЛЕМИ

Розглядається співвідношення понять «наукове» і «позанаукове» знання з погляду становлення самої проблеми. Використано культурологічний підхід, згідно якому знання вписується в контекст його зв'язків з іншими формами

культури та соціальності. Здійснена спроба аргументувати поступовий перехід від позиції найеного раціоналізму, що відстоює безальтернативність наукового знання, до позиції нового образу пізнання, в якому позанаукове знання трактується як конструктивний, динамічно-творчий компонент осягнення людиною світу і себе в світі.

Робиться висновок про необхідність позитивного ставлення до будь-яких видів знання, до різноманітних поглядів та позицій, оскільки вони, поступаючи на науці у гносеологічній функції, все ж відіграють важливу роль у створенні евристичного середовища, поза яким неможливий динамічний розвиток людського пізнання і формування цілісної особистості.

Ключові слова: наукове знання, позанаукове знання, наївний раціоналізм, сциєнтизм, новий образ пізнання, сумніє, заблудження, непослідовність.

Знання завжди привертало увагу дослідників – і не лише філософів. Проте більшість науковців зосереджувались на дослідженні переважно феномену наукового знання і, відповідно, мало уваги приділялось знанню, що існує поза межами науки. Однак, наукове пізнання не є єдино можливим шляхом набуття людством життєво важливої інформації, а поняття «знання» не можна ототожнювати з поняттям «наукове знання».

Вивчення пізнання і знання крізь призму їх зв'язків з іншими формами культури та соціальності стало особливо актуальним на тлі формування постнекласичного образу світу. Такі риси постнекласичної науки, як принципова нелінійність, відсутність однозначної детермінації, віртуальність, символічність часо-просторових характеристик предметів тощо, значною мірою притаманні позанауковим формам осягнення світу. Важливим аспектом такого розуміння є розгляд наукового знання у його взаєминах з усім комплексом позанаукового знання. Проблема співвідношення наукового і позанаукового знання з периферійної та маргінальної поступово перетворюється в академічно прийнятну та актуальну область наукових досліджень.

У нашому дослідженні ставились завдання: а) повернути увагу до питання становлення інтересу до позанаукового знання в аспекті його взаємодії та співвідношення з науковим знанням; б) аргументувати поступовий перехід від позиції наївного раціоналізму про безальтернативність наукового знання до нового образу пізнання, в якому позанаукове знання трактується як конструктивний, динамічно-творчий компонент складного і суперечливого осягнення людиною світу і себе в світі.

Починаючи з кінця минулого століття спостерігається пробудження інтересу до альтернативних форм знання (позанаукового знання). Цей факт фіксується в роботах відомих філософів науки з країн Західної Європи та Америки (К. Поппер, Б. Рассел, П. Фейєрабенд, І. Лакатос та ін.). Проблеми дослідження різних аспектів позанаукового знання присвячені і роботи таких вчених, як І. Т. Касавін, М. Малкей, С. Б. Кримський, Б. О. Парахонський, П. Ф. Йолон, Л. Г. Дротянко, І. В. Чорноморденко та інші.

Зародження європейської науки в Новий час а також подальший її розвиток відбувався під знаком домінування розуму. В європейському середовищі сформувалась домінуюча точка зору, що наукова раціональність є найвищим виразом раціональності, якщо не єдиним.

XX – XXI сторіччя позначені культом науки, що вилилось у намагання проголосити науку вищою цінністю розвитку людської цивілізації. Сциєнтисти (від лат. *Scientia* – «знання, наука») подають науку як культурно-світоглядний зразок, як ідеологію «чистої, ціннісно-нейтральної великої науки». Вони наполягали

орієнтуватись на методи природничих і технічних наук, розповсюджувати критерії науковості на всі види людського освоєння світу, на всі типи знання та людського спілкування.

Гіпертрофоване розуміння ролі науки в сучасному цивілізаційному розвитку засвідчують висловлювання видатних діячів науки і культури. Про обмеженість ідеї гносеологічної виключності науки заявляли екзистенціалісти. Зокрема, Серен К'єркегор протиставляв науку, як несправжню екзистенцію, вірі. Філософ підкреслює думку про те, що винаходи науки не вирішують людських проблем і не можуть замінити собою так необхідну людині духовність. «Чи можливо, щоб людина, яка сприймає себе як духовну істоту, могла захопитись мрією про природничі науки (емпіричні за змістом)? Природознавець – людина, наділена талантом, почуттям та винахідливістю, але при цьому не осягає саму себе. Якщо наука стає формою життя, то це чудовий спосіб освітувати світ, захоплюватись відкриттям і майстерністю. Але при цьому залишається відкритою проблема, як розуміти свою духовну суть» [1, с. 162–163].

Яскравий антисциєнтист Г. Маркузе у своїй концепції «одномірної людини» показав, що придушення природного, індивідуального в людині зводить багатоманітність усіх її проявів лише до одного технократичного параметру [2].

Лауреат Нобелівської премії з літератури Бертран Рассел вбачав основну ваду цивілізації в гіпертрофованому розвитку науки, що привело до втрати дійсно гуманістичних цінностей та ідеалів.

Вже давно визріває і вкорінюється думка про те, що наука хоча і є найважливішим способом пізнання реальності, але аж ніяк не єдиним і не таким, що може повністю перекрити собою інші [3, с. 94].

У найзагальнішому сенсі наукове пізнання це процес отримання об'єктивного та істинного знання. Наукове пізнання має трояке завдання, пов'язане з описом, поясненням і передбаченням процесів і явищ дійсності. Наукові знання характеризуються об'єктивністю, універсальністю, претендують на загальнозначимість.

Однак, пізнання не обмежується сферою науки. Знання в тій чи іншій своїй формі існує і поза межами науки. Поява наукового знання не відмінила і не спростувала, не зробила непотрібними інші форми знання. Переконливо звучать слова Л. Шестова про те, що «очевидно, існують і завжди існували ненаукові прийоми пошуку істини, котрі приводили якщо не до істинного пізнання, то до його початків...» [4, с. 171].

У найзагальнішому сенсі позанаукове знання – це знання, що не вписується в жорсткі канони наукової раціональності, а також являє собою спосіб освоєння дійсності, відмінний від науки; форми пізнавальної діяльності, що виникають як альтернативи або доповнення до існуючих видів наукового знання. Головним критерієм віднесення конкретної форми пізнавальної активності до сфери позанаукового знання є невідповідність загальноприйнятим критеріям побудови і обґрунтування наукових теорій, а також нездатність дати переконливе раціональне тлумачення феноменів, що вивчаються.

Коли розрізняють наукове, що ґрунтується на раціональності, і позанаукове знання, то слід зауважити,

що позанаукове знання не є чіткою вигадкою чи фікцією. Воно продукується в певних інтелектуальних спільнотах, у відповідності з іншими (відмінними від раціоналістичних) нормами, еталонами, має власні джерела і засоби пізнання.

Позанаукове у формі міфологічного, філософського, релігійного чи мистецького шляхів пізнання протягом тривалого часу було домінуючим в культурному поступі людства, задовольняючи інформаційно-практичні та духовні потреби особистості й суспільства. А наука як суспільний інститут і особлива спільнота фахівців з'являється лише на початку сімнадцятого сторіччя і тільки із середини ХХ її роль стає провідною у суспільному розвитку.

І в наш час позанаукові шляхи освоєння світу не втратили свого значення, адже вони відображають і виражають низку сфер буття людини і світу – екзистенційний досвід, сакральне, інтимне, трансцендентне тощо, які в силу специфіки науки (її абстракцій, експериментальних методів, раціонально-системних побудов тощо) не охоплюються нею. Проте всі ці сфери потребують свого вираження в культурі в будь-яку епоху людської історії.

Позанаукові знання є досвідом одвічного буття людини в світі, його сприйняття та розуміння, а тому потрібні для формування цілісної людської особистості в її екзистенційних прагненнях і пориваннях. З іншого боку, воно формує, відтворює і транслює вічні моральні цінності, а тому є «оберегом людського» за будь-яких криз та деформацій.

В науковій літературі можна зустріти цілу низку понять, якими описується знання, відмінне від наукового. Необхідно зауважити, що чіткої, однозначної загальноприйнятої класифікації знань, що знаходяться поза межами науки, не існує. Одні науковці вважають, що проблему співвідношення наукового і позанаукового знання не слід плутати з питанням про співвідношення наукового і ненаукового, а тим більше антинаукового. Так, В. Ф. Федотова стверджує, що «Зміст ненаукових і антинаукових тверджень не може бути вираженим в термінах «знання» [5, с. 190]. Отже, коли йдеться про співвідношення наукового і позанаукового знання, то слід розуміти співставлення тих істинних знань, що отримані наукою, з одного боку, і повсякденною свідомістю, позанауковими формами суспільної свідомості (міф, релігія, філософія, мистецтво, політика тощо) – з іншого.

Іншу позицію розвиває І. Т. Касавін, який констатує розширення поняття «знання»: «Якщо раніше до знання включалось лише знання, що наближається до наукового, і тим самим обмежувалось поле гносеологічної рефлексії, то тепер ми говоримо про інший вид знання, в тому числі ми вважаємо знанням і те, що виникає стихійно, не рефлексується, а також те знання, котре вербально ніяк не виражається (неявне знання, передзасновкове знання тощо)» [6, с. 363].

Таким чином, до поняття «позанаукове знання» відносять різноманітні види і форми знання: донаукове, паранаукове, квазінаукове, антинаукове, псевдонаукове, повсякденне знання, ігрове, особистісне, «народна наука» тощо.

Підтримку розширеної концепції позанаукового знання висловлюють західні філософи науки. Так,

Карл Поппер досить високо оцінював псевдонауку, розуміючи, що наука може помилятися і що псевдонаука «може випадково наштовхнутись на істину». Пауль Фейєрабенд переконував, що елементи нераціонального мають право на існування всередині самої науки; що поява нових відкриттів завжди обумовлена і відповідними поза науковими детермінантами; допускав тезу про співіснування безлічі рівноправних типів знання. Цей вчений вперше в сучасній філософії науки приділив увагу взаємодії наукового пізнання і позанаукових факторів, причому останні, на його думку, мають самостійну цінність. Він підкреслює, що основи науки знаходяться не лише у сфері самого знання, але й у культурі взагалі. Наукове пізнання, таким чином, відбувається на тлі широкого контексту культурних, ідеологічних, політичних традицій.

Проблема співвідношення наукового і позанаукового знання дозволяє вирішити питання про умови генезису науки, особливо суспільствознавства. Науковим знанням передують донаукові, що виробляються у процесі практичної діяльності. Перехід від донаукових знань до наукових опосередковується формуванням переднаукового знання, в якому певною мірою відпрацьовуються прийоми наукової роботи, але ще не досягається проникнення в сутність досліджуваних процесів.

Однак, за межами генезису наукового знання поняття «донаукове» і «переднаукове» поступаються місцем іншому – поняттю «позанаукове» знання, покликаному підкреслити, що, хоча це знання сформувався до науки і сприяло її появі, наукою воно не відкидається.

Адепти наукового пізнання, піднесеного на п'єдестал людського духу та діяльності, зробили спробу поширити притаманні лише цьому знанню норми і стандарти на все, у тому числі й на найінтимніші сфери буття і свідомості. Але те, що працювало в науці, далеко не завжди було корисним іншим культурним утворенням і здібностям людини. Та й саме пізнання багато втратило, надмірно сподіваючись лише на жорстко раціональні процедури.

Малоперспективним виявився шлях, на якому мораль, мистецтво, релігія та інші форми суспільної свідомості розглядалися щодо своїх пізнавальних функцій за аналогією з науковим пізнанням і з наміром довести, що вони не гірші від науки. Пізнавальна здатність цих форм свідомості підкорена їх власним соціальним функціям, і було б есентієстською помилкою «вимірювати» їх зміст здатністю пізнавати.

Вживання терміну «функція» свідчить про необхідність соціологічного підходу, але пізнавальне значення всіх форм суспільної свідомості при його розгляді не може бути відділеним від їх власних соціальних функцій. Завдання полягає не в тому, щоб довести, що мораль має пізнавальну функцію, або вибачитись за мистецтво, що воно дійсно не може претендувати на наукове пізнання і в той же час показати, що при цьому будь-яке знання має право на гносеологічну своєрідність, що робить безглуздими теоретичні ієрархії з обов'язковою наукою на вершині. Якщо погодитись з цією думкою, тоді властивості певного знання виводитимуться не з догматичних стандартів раціональності, а із властивостей пізнаючого суб'єкта і практичних контекстів його діяльності та спілкування.

Позиція наївного раціоналізму в науці, і зокрема стосовно знання – це позиція, представники якої вважають, що світ єдиний у своєму змісті, відображений у свідомості, – це і є знання. Оскільки світ один, то і знання одне, єдине. Тому альтернатив йому (знанню) не може бути. Істина одна, а все, що ми отримуємо «поряд» – це донаукове, ненаукове, переднаукове, антинаукове. Причому останні різновиди ніяк не впливають на процес вироблення і отримання наукою своїх істинних знань.

Свої позиції наївний раціоналізм здавав поступово. Точка зору абстрактного гносеологічного суб'єкта змінюється точкою зору соціально-історичного суб'єкта пізнання, з'являється диференціація об'єкта і предмета науки, уявлення про ідеали та норми наукового дослідження, вкорінені в соціальних структурах, про приховану та безпосередню соціальну детермінацію знання.

Розхитуванню позиції наївного раціоналізму про безальтернативність наукового знання сприяли дискусії науковців, внаслідок яких почали помічати і досліджувати такі властивості живого людського пізнання, як сумнів, непослідовність мислення, заблудження, фантазія тощо. Так формувався новий образ пізнання, як складного суперечливого процесу, в якому є місце таким властивостям та елементам, що не «вимірюються» жорсткими критеріями наукової раціональності.

70–80-ті роки ХХ століття позначені «соціологічним поворотом» у філософії науки, суть якого полягала у виявленні впливу різноманітних «поза наукових» компонентів на пізнавальну діяльність та її розвиток; введення в теорію пізнання завдань аналізу конструктивних динамічно-творчих аспектів пізнання, в яких підсумовується весь спектр його соціальних функцій та особливостей людської індивідуальності.

Біля витоків цього повороту в філософії стояли видатні особистості ХХ ст. А. Бергсон, З. Фрейд та інші, які відводили велику роль у психіці людини інтуїції та підсвідомому, показуючи не лише їх співіснування поряд з інтелектом та свідомістю, але й певні переваги перед останніми.

Елементом людського пізнання, а особливо позанаукового, є здатність людини до сумніву. Людина завжди мала якісь відомості про світ, користувалась ними, включала їх у різні види практики (в мистецтво, моральність – у все). Але є ще й розуміння, що ці знання можуть бути невірними, неадекватними, що їх можна покращувати. І ось у цьому останньому випадку перед нами знання, яке за визначенням, передбачає сумнів, можливість іншої позиції.

Раціоналістичний підхід безпосередньо і жорстко пов'язує пізнання з послідовністю під час пошуку і віднаходження істини. При цьому всіляка непослідовність так само жорстко і однозначно приписується нерозумінню, помилкам і заблудженням. На одному з філософських конгресів вчений із Канади Д. Олін висловив думку про те, що «жорсткий» підхід до непослідовності повинен звільнити місце більш реальному вивченню всього багатства відтінків людського пізнання – звичайно, не доводячи до краю ситуацію, щоб не зробити непослідовність мислення і аргументації нормою та достоїнством. Однак, у будь-якому випадку, можна погодитись з тим, що формально

послідовне, зовнішньо несуперечливе мислення може виявитись неплідним, а нібито ще непослідовний, неформалізований рух думки та фантазії може обернутись новаторством, навіть геніальністю» [7, с. 80].

Класична культура в цілому – і особливо європейська культура – суттєво «випрямляла», раціоналізувала, логізувала, ієрархізувала стихійний багатогранний процес життя та еволюції людського духу. Сучасна теорія пізнання, її концепції раціональності прямує, відповідно, до більш реалістичного розуміння, дослідження людського духу, його незмірно різноманітних форм і продуктів. Логіка думки як і колись цікавить її першочергово; але пробуджується інтерес і до спонтанної думки, ще не скутої або вже не скутої звичними формалізмами, установками, стереотипами. Цей поворот філософії тісно пов'язаний з глибинними прагненнями наших сучасників, що живуть у всіх країнах і на всіх континентах, до свободи, індивідуального самовираження, збереження цілісності та гідності особистості.

У процесі становлення нового розуміння раціональності змінюється ставлення і до змісту поняття «заблудження». Його перестають вважати простим відхиленням від істини. Заблудження (помилка) виявляється значною мірою виразом багатоманітності напрямків та шляхів пізнавального процесу, у якому зіштовхуються і суперечать одна одній (полемізують) різні позиції, теорії та традиції, по-різному інтерпретуються одні й ті ж поняття та факти, використовуються несумісні методи, процедури, критерії.

Визріває розуміння того, що відсікаючи помилку від того знання, котре в даний момент визнається істинним, ми позбавляємо останнє додаткових і дуже значимих сенсів; знищуємо саме розмаїття людського розуму, коли прагнемо зорієнтувати його на раз і назавжди усталені норми істини та раціональності. Втраченою частиною цього розмаїття виявилось знання, що отримало назву «позанаукового».

«Надаючи належного значення заблудженням у пізнанні і переходячи від звички нехтувати ними до змістовного аналізу їх сенсів, ми повертаємо пізнавальному досвіду людини втрачену повноту, а за теорією пізнання визнаємо право (і обов'язок) займатись дослідженням різних видів знання, кожному з яких можуть бути властиві свої критерії суворості, адекватності та обґрунтованості. Тим самим ми залучаємо до гносеологічного дослідження все розмаїття діяльності та спілкування, взяті в когнітивному вимірі» [8, с. 8].

І в магії, і в мистецтві, і в науці діє не тільки історично різноманітний та мінливий, але й обтяжений заблудженнями і таємницями людський розум. Процес пізнавального пошуку ризикований та індивідуальний – пізнаючий розум просувається до істини за допомогою «низки відносних заблуджень» (Ф. Енгельс). І одночасно з цим будь-яка історична форма знання, одягнена в ті чи інші шати або злита з деяким видом діяльності, утримує в собі у певному обсязі власну істину, в якій є елемент об'єктивного та абсолютного. Заблудження та істина – це не узбіччя і найжджена колія, а шляхи єдиного людського пізнання, що розходяться та переплітаються.

Пророчо звучать слова К. Е. Цюлковського про те, що у майбутньому людям знадобляться усі види знання – «всі

науки, релігії, вірування, техніка, словом, всі можливості, і нічим майбутнє знання не буде нехтувати, як нехтуємо ми – ще злісні невігласи – даними релігії, витворами філософів, письменників та вчених давнини. Навіть віра в Перуна, і та знадобиться. І вона буде потрібною для створення істинної картини світу» [9, с. 425].

У зрілому та розвинутому культурному середовищі, очевидно, повинно встановитись позитивне ставлення до будь-яких видів знання, до багатоманітності поглядів і позицій людей. Це стосується і наукового пізнання. Історія науки свідчить про те, що в ній завжди співіснували і конкурували між собою різні підходи і парадигми, що вона завжди була оточена своєрідною аурую альтернативних пошуків. Не кожен із них залишає свій слід у розвитку знання, однак вони створюють живе і цілісне евристичне середовище, поза яким неможливий динамічний розвиток людського пізнання.

Підводячи підсумок, слід констатувати, що після «соціологічного повороту» пробуджується і поширюється інтерес до позанаукового знання та його співвідношення і взаємодії з науковим знанням.

Також, слід зауважити, що формування толерантного ставлення до позанаукового знання, зокрема в аспекті його співвідношення з науковим, не відбулось відразу, а мало свій тривалий у часі шлях становлення.

Розмивання позиції наївного раціоналізму, представники якого різко протиставляли наукове і позанаукове знання, відбувалось у руслі становлення постнекласичного мислення (адже такі риси постнекласики, як нелінійність, неоднозначність детермінації, віртуальність, символічність та інші, значною мірою притаманні і позанауковому знанню). певними кроками у напрямі розхитування позиції наївного раціоналізму щодо співвідношення наукового і позанаукового знання стали, зокрема, заміна гносеологічного суб'єкта точкою зору соціально-історичного суб'єкта пізнання, розвиток уважень про соціальну детермінацію наукового знання та інше. В дослідницьке поле почали потрапляти такі елементи пізнавального процесу, як сумнів, непослідовність мислення, заблудження (тобто ті, що зазвичай приписувались позанауковому знанню). Розробка цих та інших елементів пізнавального процесу сприяла формуванню нового розуміння пізнання. Його починають досліджувати з точки зору більш широкого культурно-соціального контексту. Внаслідок цього складається образ пізнання як складного і суперечливого процесу, в якому є місце і знанню, що не «вимірюється» жорсткими критеріями наукової раціональності.

У новому розумінні пізнання позанаукове знання трактується як одвічний досвід буття людини в світі, необхідний для формування цілісної людської особистості. Позанаукові форми осягнення людиною світу утримують у собі певну, особливо для кожної з форм, пізнавальну функцію, але не зводяться до неї. Тому оцінювати позанаукові форми знання за аналогією з науковим знанням недоцільно.

Взаємодія наукового і позанаукового знання має позитивні наслідки для повноцінного та динамічного функціонування самої науки: а) позанаукове знання у багатьох випадках здатне доповнити до «критичної маси» ті знання, які дають нам наукові дослідження. Вплив позанаукового знання позитивний і в тому плані,

що може збуджувати нашу фантазію, ініціювати творчі процеси в науці; б) позанаукове знання в цілому у всіх його формах виконує стосовно науки конструктивно-критичну функцію, виявляючи недостатність аргументування, недосконалість теоретичних моделей і відносність критеріїв науковості. Взаємодія науки і позанаукового знання суттєво збагачує понятійний та концептуальний фонд наукового пошуку, сприяє появі нових галузей знання (біоенергетика).

Ретельне врахування того позитивного, що дає позанаукове знання, вкрай необхідне, особливо в сучасній глобальній кризовій ситуації. Адже сьогодні вкрай важлива будь-яка інформація, яка допомагає людству вижити, незалежно яким способом отримане саме знання: чи є воно суворо логічним і доведеним, чи інтуїтивним і спірним. Нова наукова концепція, яка дозволить людству повернутись до стійкого розвитку, повинна синтезувати у собі всі види знання.

Список використаних джерел

1. Реале Дж., Антисери У. Западная философия от истоков до наших дней. – СПб., 1997, Ч.2. – 425 с.
2. Маркузе Г. Одномерный человек. – М.: «REFL-book», 1994. – 368 с.
3. Азроянц Э. А., Харитонов А. С., Шелепин Л. А. Немарковские процессы как новая парадигма // Вопросы философии. – М., 1999. – №7. – С.89–104.
4. Шестов Л. Апофеоз беспочвенности: Опыт адогматического мышления / Авт. предисловия Н. Б. Иванов. – Л.: Изд-во Ленинградского ун-та, 1991. – 216 с.
5. Федотова В. Г. Истина и правда повседневности // Заблуждающийся разум?: Многообразие вненаучного знания / Отв. ред. и сост. И. Т. Касавин. – М.: Политиздат, 1990. – С.175–209.
6. Касавин И. Т. Культурные универсалии, наука и вненаучное знание (Общая дискуссия) // Заблуждающийся разум?: Многообразие вненаучного знания / Отв. ред. и сост. И. Т. Касавин. – М.: Политиздат, 1990. – С.328–382.
7. Говорят советские философы – участники конгресса // Вопросы философии. – М., 1989. – №2. – С.75–105.
8. Касавин И. Т. Постигая многообразие разума (Вместо введения) // Заблуждающийся разум?: Многообразие вненаучного знания / Отв. ред. и сост. И. Т. Касавин. – М.: Политиздат, 1990. – С.5–29.
9. Циолковский К. Э. Грезы о земле и небе. – Тула, 1986. – 452 с.

References

1. Reale Dzh., Antiseri U. Zapadnaja filosofija ot istokov do nashih dnei. – SPb., 1997, Ch.2. – 425 s.
2. Markuze G. Odnomernyj chelovek. – M.: «REFL-book», 1994. – 368 s.
3. Azrojanc Je. A., Haritonov A. S., Shelepin L. A. Nemarkovskie processy kak novaja paradigma // Voprosy filosofii. – M., 1999. – №7. – S.89–104.
4. Shestov L. Apofeoz bespochvennosti: Opyt adogmaticheskogo myshlenija / Avt. predislovija N. B. Ivanov. – L.: Izd-vo Leningradskogo un-ta, 1991. – 216 s.
5. Fedotova V. G. Istina i pravda povsednevnosti // Zabluzhdajushhij razum?: Mnogoobrazie vnauchnogo znanija / Otv. red. i sost. I. T. Kasavin. – M.: Politizdat, 1990. – S.175–209.
6. Kasavin I. T. Kul'turnye universalii, nauka i vnauchnoe znanie (Obshhaja diskussija) // Zabluzhdajushhij razum?: Mnogoobrazie vnauchnogo znanija / Otv. red. i sost. I. T. Kasavin. – M.: Politizdat, 1990. – S.328–382.
7. Govorjat sovetskie filosofy – uchastniki kongressa // Voprosy filosofii. – M., 1989. – №2. – S.75–105.
8. Kasavin I. T. Postigaja mnogoobrazie razuma (Vместo vvedenija) // Zabluzhdajushhij razum?: Mnogoobrazie vnauchnogo znanija / Otv. red. i sost. I. T. Kasavin. – M.: Politizdat, 1990. – S.5–29.
9. Ciolkovskij K. Je. Grezy o zemle i nebe. – Tula, 1986. – 452 s.

Shevchuk S. F., Ph.D. in Philosophy Science, Department of Social Sciences, Zhytomyr National Agro ecological University (Ukraine, Zhytomyr), sveta_shevchuk@ukr.net

Scientific and non-scientific knowledge: problem formation

The article deals with correlation of scientific and non-scientific knowledge in terms of formation of the problem as it is. There has been used a cultural approach according to which knowledge fits into the context of its relations with other forms of culture and sociality. An attempt has been made to substantiate a gradual transition from the position of naive rationalism standing up for non-alternativeness of scientific knowledge to a new method of cognition which interprets non-scientific knowledge as a constructive, dynamic and creative component of world comprehension by a human and self comprehension in the world.

It is concluded that there is a need for a positive attitude towards all kinds of knowledge and different views and positions, since they, giving way to epistemological function of science, still play an important role in creating a heuristic environment beyond which dynamic development of integrated personality and human cognition would be impossible.

Keywords: scientific knowledge, non-scientific knowledge, naive rationalism, scientism, new method of cognition, doubt, delusion, inconsistency.

* * *